

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه پیام نور

مرکز تهران جنوب

پایان نامه برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته برنامه ریزی درسی

گروه علوم تربیتی

تحلیل مبنای معرفت‌شناسی برنامه‌درسی

از منظر اساتید و دانشجویان رشته علوم تربیتی دانشگاه کردستان

فاطمه قاموسی

استاد راهنما: دکتر محمدرضا سرمدی

استاد مشاور: دکتر محمدحسن صیف

شهریور ۹۲

دانشگاه پیام نور استان تهران

جمهوری اسلامی ایران
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

مرکز تهران جنوب

تاریخ
شماره
پیوست

تصویب نامه

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی درسی
تحت عنوان:

تحلیل مبنای معرفت شناسی برنامه درسی از منظر اساتید و دانشجویان رشته ی علوم تربیتی دانشگاه کردستان

نام خانوادگی: قاموسی شماره پروژه: ۱۳۸۲۹
نام: فاطمه شماره دانشجویی: ۹۰۰۱۰۷۲۷۲
تاریخ دفاع: ۱۳۹۲/۰۶/۲۳ ساعت: ۱۲-۱۳/۳۰
نمره: ۱۹/۱۵
درجه ارزشیابی: *د*

هیات داوران:

داوران	نام	نام خانوادگی	کد استادی	مرتبه علمی	امضاء
راهنما	محمد رضا	سرمدی	۴۰۹۹۴۹	دانشیار	<i>[Signature]</i>
راهنمای دوم	-	-	-	-	-
مشاور	محمد حسن	صیف	۳۹۹۳۲۸	استادیار	<i>[Signature]</i>
مشاور دوم	-	-	-	-	-
داور	مهران	فرج الهی	۴۰۰۷۴۳	دانشیار	<i>[Signature]</i>
نماینده گروه	فروزان	ضرایبان	۴۰۱۷۸۶	استادیار	<i>[Signature]</i>

تهران، خیابان انقلاب، خیابان
استاد نجات الهی، نرسیده به
چهار راه سیند، دانشگاه پیام نور
مرکز تهران جنوب، پلاک ۳۳

تلفن: ۸۴۲۲۴
۸۸۸۰۱۰۹۰
فکس: ۸۸۸۰۳۶۸۵
کد پستی: ۱۵۸۴۶۶۸۶۱۱

نشانی الکترونیک:

www.teh-jonuob.pnu.ac.ir
Jonuob@tpnu.ac.ir

گواهی اصالت، نشر و حقوق مادی و معنوی اثر

اینجانب فاطمه قاموسی دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی گواهی می‌نمایم چنانچه در پایان‌نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته‌ام با نقل قول مستقیم یا غیرمستقیم منبع و مأخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده‌ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می‌دانم و جوابگوی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می‌نماید که مطالب مندرج در این پایان‌نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می‌باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

فاطمه قاموسی

تاریخ و امضاء

اینجانب فاطمه قاموسی دانشجوی ورودی سال ۱۳۹۰ مقطع کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی گواهی می‌نمایم چنانچه براساس مطالب پایان‌نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نفایم. کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق به دانشگاه پیام‌نور می‌باشد.

شهریور ۱۳۹۲

تقدیم به:

پدر بزرگوار و مادر مهربانم

خدای راسبی ساگرم که از روی کرم پدر و مادری فدکار نصیم ساخته تا در سایه درخت پر بار وجودشان بیسایم و از ریشه آنها شاخ و برگ کیرم و از سایه وجودشان در راه کسب علم و دانش تلاش نمایم.

والدینی که بودنشان تاج افتخاری است بر سرم و نشان دلیلی است بر بودنم چرا که این دو وجود پس از پروردگاریه، هستی ام بوده اند دستم را گرفتند و راه رفتن را در این وادی زندگی پر از فراز و نشیب به من آموختند.

آموزگارانی که برایم زندگی؛ بودن و انسان بودن را معنا کردند، آن دو فرشته ای که از خواسته هایشان گذشتند، سختی ها را به جان خریدند و خود را سپه بلای مشکلات و ناملایمات روزگار کردند تا من به جایگاهی که اکنون در آن ایستاده ام برسم.

تقدیم به:

زانکو و زانله برادران عزیزم

که وجودشان شادی بخش روزهایم،

و همراهی همیشگی‌شان پشتوانه‌ی زندگیم است.

تشکر و قدردانی

سپاس خدای را که باب علم را برای بندگانش گشود و مرا توفیق داد تا در وادی علم و دانش گام نهم. بر تمام نعمات آشکار و پنهانش شکر که بدون هیچ عوضی، آن را بر ما ارزانی داشت. خدای بزرگ، حمد و ستایش مخصوص توست و من در برابر عظمت سرسجده فرو می‌آورم. جا دارد از عزیزانی که در این مسیر دشوار همواره یار و یاورم بودند قدردانی نمایم. از پدر و مادر و برادران عزیزم که همواره محیطی امن و آرام را برایم در تمامی مراحل زندگی فراهم ساختند سپاسگذارم.

از جناب آقای دکتر محمدرضا سرمدی استاد راهنمای بزرگوایم کمال تشکر و سپاسگذاری را دارم که بدون راهنمایی‌های ایشان تهنیت این پایان‌نامه بسیار مشکل می‌نمود.

از جناب آقای دکتر محمدحسن صیف کمال تشکر و قدردانی را دارم که نظرات سازنده‌ی خود را در تمامی مراحل نگارش این پایان‌نامه از من دریغ ننمودند.

سپاس بسیار از اساتید مهربان و دلسوزم جناب آقای دکتر حامد قادرزاده، جناب آقای دکتر کیوان بلندهمتان و جناب آقای رضا زارعی به دلیل یاری‌ها و راهنمایی‌های بی‌چشمداشت آنان که همواره بر کوتاهی و درستی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند؛ سختی‌ها را برایم آسان نمودند و همواره مشوق من می‌باشند.

از جناب آقای دکتر خلیل زندی، که با دقت نظر و نکته‌سنجی‌های عمیق خود من را در انجام این پژوهش یاری رساندند، قدردانی می‌نمایم.

از سرکار خانم دکتر سیما ضرقلمی، به دلیل همکاری‌های صمیمانه‌شان تشکر می‌کنم.

همچنین از همکاران عزیزم در دانشگاه جامع علمی کاربردی مرکز سقز، دوستان مهربانم سرکار خانم کژال افشاری، فاطمه فرج پور، الهام کوهی و افسانه مرادپور کمال تشکر را دارم.

و در پایان از خانواده‌ی بسیار مهربان و دلسوز «پورمظفر» که در غربت همیشه با رویی گشاده پذیرای من بودند و سختی سفرهایم را برایم آسان می‌نمودند تشکر می‌کنم. دست تک تک اعضای این خانواده‌ی محترم را می‌بوسم و برایشان از خداوند بزرگ سلامتی و شادی بسیار آرزومندم.

چکیده

هدف از این پژوهش، تحلیل مبنای معرفت شناسی برنامه درسی از منظر اساتید و دانشجویان گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان بود. بدین منظور جهت گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته‌ای بر مبنای پرسشنامه استاندارد باورهای معرفت شناسی شومر (۱۹۹۰) طراحی شد. با استفاده از روش نمونه‌گیری دردسترس، تعداد ۸۸ نفر از دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد و اساتید گروه علوم تربیتی مورد سنجش قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش حاضر در دو سطح توصیفی و استنباطی صورت گرفت. در سطح توصیفی از شاخص‌هایی هم‌چون میانگین، انحراف استاندارد و جداول و نمودارهای توزیع فراوانی استفاده شد. هم‌چنین در سطح آمار استنباطی، از آزمون‌های کلموگروف اسمیرنف، آزمون تک نمونه‌ای، آزمون فریدمن، آزمون t برای دو گروه مستقل، آزمون تحلیل واریانس یک‌راهه و آزمون تعقیبی توکی استفاده شد. جهت سنجش پایایی پرسشنامه باورهای معرفت‌شناسی، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آلفای ۰.۷۳۱ را نشان داد. از آن‌جا که ضریب آلفای کرونباخ، بالاتر از ۰.۷۰ بود، لذا پایایی پرسشنامه نیز مورد تأیید قرار گرفت. از آن‌جا که در پژوهش حاضر، برای متغیر باورهای معرفت‌شناسی، پنج مؤلفه‌ی توانایی ثابت، یادگیری سریع، دانش ساده، دانش قطعی و منبع دانش در نظر گرفته شد، لذا در ادامه هر یک از این مؤلفه‌ها در قالب پنج سؤال جزئی مورد بررسی قرار گرفته‌اند. نتایج حاکی از آن بودند که به جز یادگیری ثابت میزان رشد یافتگی باورهای معرفت‌شناسی افراد در در تمامی ابعاد، در سطح بالایی بوده است.

واژگان کلیدی: معرفت‌شناسی، برنامه‌درسی، آموزش

فصل اول: کلیات تحقیق

۱	۱	مقدمه.....
۳	۴	بیان مسئله.....
۴	۴	ضرورت و اهمیت تحقیق.....
۵	۴	اهداف تحقیق.....
۶	۵	سؤالات تحقیق.....
۶	۶	تعریف مفاهیم.....

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱۰	۱-۲	مقدمه.....
۱۱	۲-۲	بخش اول: مبانی نظری پژوهش.....
۱۱	۱-۲-۲	معرفت شناسی.....
۱۱	۲-۲-۲	تعریف لغوی معرفت.....
۱۲	۳-۲-۲	تحلیل اجزای تعریف معرفت.....
۱۳	۴-۲-۲	نقد تعریف معرفت.....
۱۴	۵-۲-۲	فلسفه در تعلیم و تربیت.....
۱۵	۶-۲-۲	معرفت شناسی چیست؟.....
۱۸	۷-۲-۲	تاریخچه معرفت شناسی.....
۱۹	۸-۲-۲	انگیزه معرفت شناسی.....
۲۰	۹-۲-۲	مدل تئوری معرفت شناسی.....
۲۲	۱۰-۲-۲	عقاید معرفت شناسانه در فرهنگ.....
۲۴	۱۱-۲-۲	عقاید معرفت شناسانه و روش های فردی دانستن، دانایی، آموختن.....
۲۵	۱۲-۲-۲	توسعه عقاید معرفت شناسی.....
۲۹	۱۳-۲-۲	شناسایی عقاید معرفت شناسانه.....
۳۰	۱۴-۲-۲	تعریف لغوی برنامه درسی.....

- ۳۵ ۱۵-۲-۲- تاریخچه برنامه ریزی درسی.....
- ۴۳ ۱۶-۲-۲- معرفت شناسی و برنامه درسی.....
- ۴۵ ۳-۲- بخش دوم: پیشینه پژوهش (داخلی و خارجی).....

فصل سوم: روش تحقیق

- ۶۸ ۱-۳- مقدمه.....
- ۶۹ ۲-۳- نوع تحقیق.....
- ۶۹ ۳-۳- جامعه آماری و روش نمونه‌گیری.....
- ۶۹ ۴-۳- روش و ابزار گردآوری اطلاعات.....
- ۷۰ ۵-۳- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
- ۷۱ ۶-۳- قلمرو تحقیق.....

فصل چهارم: یافته‌های تحقیق

- ۷۳ ۱-۴- مقدمه.....
- ۷۴ ۲-۴- تجزیه و تحلیل داده‌ها.....
- ۷۴ ۱-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب جنسیت.....
- ۷۵ ۲-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب سمت.....
- ۷۶ ۳-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی نسبت به برنامه درسی.....
- ۷۶ ۴-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی در بعد توانایی ثابت.....
- ۷۷ ۵-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی در بعد یادگیری سریع.....
- ۷۸ ۶-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی در بعد دانش ساده.....
- ۷۹ ۷-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی در بعد دانش قطعی.....
- ۸۱ ۸-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی در بعد منبع دانش.....
- ۸۲ ۹-۲-۴- توزیع فراوانی افراد نمونه بر حسب باورهای معرفت‌شناسی در مجموع.....
- ۸۲ ۳-۴- تحلیل استیاطی اثربخشی تورهای تعالی.....
- ۸۳ ۱-۳-۴- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان نسبت به برنامه درسی در چه سطحی است؟.....
- ۸۴ ۲-۳-۴- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد توانایی اکتساب در چه سطحی است؟.....
- ۸۴ ۳-۳-۴- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد یادگیری سریع در چه سطحی است؟.....
- ۸۵ سطحی است؟.....

- ۴-۳-۴- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد دانش ساده در چه سطحی است؟..... ۸۵
- ۴-۳-۵- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد دانش قطعی در چه سطحی است؟..... ۸۶
- ۴-۳-۶- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد منبع دانش در چه سطحی است؟..... ۸۷
- ۴-۳-۷- آیا بین باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی (جنسیت و سمت) تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟..... ۸۸
- ۴-۳-۸- مقایسه باورهای معرفت‌شناسی افراد بر حسب جنسیت..... ۸۹
- ۴-۳-۹- مقایسه باورهای معرفت‌شناسی افراد بر حسب سمت دانشگاهی..... ۸۹

فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

- ۱-۵- مقدمه ۹۴
- ۲-۵- جمع‌بندی نتایج حاصل از تحلیل سوال اول ۹۴
- ۳-۵- جمع‌بندی نتایج حاصل از سوال دوم ۹۵
- ۴-۵- جمع‌بندی نتایج حاصل از سوال سوم ۹۶
- پیشنهادات ۹۷
- منابع ۹۷
- پیوست ۱۰۵
- چکیده انگلیسی ۱۰۸

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

امروزه نقش آموزش و به تبع آن برنامه‌ی درسی در ایجاد و توسعه تمدن‌های بشری و نیز تحول آنها بر همگان روشن است و یکی از مبانی برنامه‌ی درسی، نظام اعتقادی و ارزشی به ویژه معرفت‌شناسی است (ویسی، غلامرضا: بی تا).

هیچ نظام تربیتی را نمی‌توان یافت که برای تربیت انسانها کوشش کند ولی جهت‌گیری مشخص در این کار نداشته باشد؛ به همین دلیل کار تعلیم و تربیت در بین همه امور زندگی حساسیت و اهمیتی خاص می‌یابد و پرداختن به آن یک اقدام زیربنایی و مهم تلقی می‌شود (ملکی، حسن: ۱۳۸۵).
برنامه‌ی درسی یک مقوله‌ی آمیخته به فرهنگ است و با ضرورت‌ها و اقتضائات فکری، اعتقادی و ارزشی رابطه‌ی قوی دارد، به همین دلیل در آن از مبنای فلسفی و اجتماعی نیز در کنار مبانی روانشناختی برنامه‌ریزی درسی بحث می‌شود و براساس آن برنامه‌ی درسی جهت‌گیری مشخص پیدا می‌کند؛ بنابراین باید با توجه به شرایط و ویژگیهای بومی برنامه‌ی درسی مناسب را جستجو کرد و برای طراحی آن اقدام نمود. ضرورت و اهمیت این اقدام زمانی آشکار می‌شود که به تنوع دیدگاههای برنامه‌ی درسی و علل این تنوع به درستی بیندیشیم و تفاوت‌های آنها را به‌طور عمیق بررسی کنیم (ملکی، حسن: ۱۳۸۵).

فلسفه تلاش انسان برای جستجوی حقیقت و عشق به خردورزی و فیزانگی است؛ جستجویی تأملی و کل‌نگر در هستی و خویشتن خویش از راه گفتگو؛ گفتگوی درونی و برونی که ه جولان‌گاه اندیشه برای کشف معناست؛ این نیاز همیشگی بشر که هوش فلسفی با طرح پرسش‌های مبنایی و اساسی زندگی انسانی، تفکر را به سوی تفکری متعالی و فرا تفکر سوق می‌دهد (مهرگان، فرانک: ۱۳۸۸).
بدون تردید با انجام پژوهش‌هایی از این دست دقت نظر جامعه‌ی علمی جهت تدوین برنامه‌های مناسب جهت غنی‌تر ساختن محتوای برنامه‌های درسی گسترده‌تر خواهد شد.

۱-۲- بیان مسئله

برنامه‌ی درسی^۱ به عنوان یک حوزه‌ی معرفتی یا قلمرو مطالعاتی به صورت تفکیک‌ناپذیری با حوزه‌ی عمل، اجرا یا آموزش درهم آمیخته است. به طوری که نفی این حقیقت قسمت شایان توجهی از قلمرو و دستاوردهای مفهومی این رشته مورد انکار قرار گرفته و نهایتاً به مخدوش شدن هویت آن خواهد انجامید. بنابراین برنامه‌ی درسی به عنوان محور فعالیت های تربیتی عرصه‌ی شدیدترین مشاجرات می‌باشد (گوتک، ۱۹۳۵).

هدف تمامی طرح‌ریزی‌های برنامه‌ی درسی فراهم آوردن فرصت‌ها برای یک یادگیرنده یا گروهی از یادگیرندگان است تا حداکثر بهره را از مشارکت در فعالیت های انتخاب شده‌ی یادگیری بگیرند. هنگامی که فراگیر در فرصت های یادگیری سهیم می‌شوند، چه این فرصت‌ها به وسیله‌ی مدرس طرح‌ریزی شده یا برخی از قسمت‌های آن توسط مدرس، فراگیر یا فراگیران تعیین شده و یا توسط هر دو مورد، چنین مشارکتی به یک تجربه‌ی یادگیری بدل می‌شود که می‌تواند در رشد شخصیت اثربخش باشد و این فرآیند آموزش است (سیلور، ۱۹۰۲).

در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ سازندگان برنامه‌های ملی درسی دریافتند که انتخاب دقیق محتوا و مواد درسی تضمین کننده یک آموزش کارآمد نیست. تلاش برای تولید مواد درسی که به وسیله‌ی مدرس قابل نفوذ نباشد با شکست مواجه شده است. تدریس ضعیف برنامه‌ای که از یک الگوی موضوع درسی و رشته‌های علمی الهام گرفته شده باشد بسیار آسان و تدریس مطلوب آن بسط دشوار است. تجویز موادی برای خواندن، وادار کردن دانش‌آموزان به تکرار آن و آزمودن میزان حفظ اطلاعات آنها آسان است. ولی فراهم آوردن تجربیاتی که نشان‌گر اصول و مفاهیم اساسی بوده، دانش‌آموزان را در درک و کلامی کردن آنها یاری کند و ارزیابی پیشرفت دانش‌آموزان در درک ساختار یک رشته علمی دشوار می‌باشد. مدرسان به یک دریافت عمیق از ساختار رشته‌ی علمی که تدریس می‌کنند، همچنین به یاری در اجرای یک برنامه موضوع درسی و رشته‌های علمی نیازمندند (سیلور، ۱۹۰۲).

از آنجاکه معرفت^۲ بخش عمده‌ای از محتوای برنامه‌ی درسی و تعاملات آموزشی و پرورش را تشکیل می‌دهد، لذا معرفت‌شناسی یا نظریه‌ی دانش و معرفت، برای پرورش کاران اهمیتی حیاتی دارد. اساتید در اکثر وجوه فعالیت های حرفه‌ای خود با معرفت سروکار دارد. از روش تدریس گرفته تا برنامه‌ی درسی، از رابطه‌ی معلم و شاگرد تا جایگاه استاد در نظام آموزشی، حتی آن‌گاه که معلم درباره‌ی رشد

¹ Curriculum

² Knowledge

فکری یا بلوغ عاطفی کودک می اندیشد، سروکارش با معرفت یا به عبارت دیگر، دانش قابل اعتماد است. لذا داشتن دیدگاه معرفت‌شناختی برای مدرس یک نیاز اصولی است (گوتک، ۱۹۳۵).

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

در هر زمینه که تأثیر تفکر فلسفی را بر برنامه‌ی درسی مورد توجه قرار دهیم، ممکن است طرح داده‌های طبقات مختلف به وجود آید که مفاهیمی را درباره‌ی برنامه‌ی درسی ارائه می‌دهد. دامنه‌ی این برنامه‌ها وسیع‌ترین دیدگاه شامل کلیه‌ی تجارب فراگیر را نیز دربرمی‌گیرد. تا آن دیدگاه محدودتری که به برنامه‌ی درسی فقط در چارچوب محتوای آکادمیک، نظر دارد، توسعه یابد (رضایی، ۱۳۸۷).
قدر مسلم این است که کیفیت و میزان ثمربخشی برنامه‌ی های آموزشی و درسی یک جامعه را نیز می‌توان با برداشت‌ها و ادراکاتی که افراد آن جامعه، بخصوص مسئولان امور آموزش‌ی آن جامعه، از واژه‌ها، مفاهیم و اصطلاحات کلیدی آموزشی و پرورشی مانند واژه‌ی برنامه و یا اصطلاح برنامه‌ریزی آموزشی و یا برنامه‌ی درسی دارند مرتبط دانست (پروند، ۱۳۷۹).

با توجه به روند فعلی دانشجویان رشته‌های مختلف و بالاخص علوم تربیتی مشاهده می‌شود که تعداد بی‌شماری نسبت به آنچه که در طی دوره‌ی تحصیل خود گذرانده‌اند شناختی نداشته و همین موضوع باعث بی‌هدفی و عدم آگاهی نسبت به شناسایی برنامه درسی، شناسایی مقولات، ارائه‌ی تحقیقات و حتی منجر به افت علاقه‌ی آنان می‌شود.

در دنیایی که پیشرفت علم به صورت لحظه‌ای رو به صعود است و آموزش مناسب محصلان یکی از بزرگ‌ترین دغدغه‌هاست و جایگاه شغل آینده‌ی این افراد نسبت مستقیمی با تصمیم‌گیری‌های حیاتی در عرصه‌های مختلف جامعه دارد، بی‌شک اطلاعات کافی در مورد موقعیت خود و برنامه‌ی درسی پیش‌رو امری ضروری می‌باشد. چه بسا قرار گرفتن در نقش‌های متفاوت در سطح علمی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی باید با شناخت دقیق، تصمیم‌گیری‌ها را پوشش دهد.

مدرسان و محصلانی که نتوانند مفاهیم عناصر، محتوا، اصول و مبانی خاص را در علم مورد مطالعه‌ی خود بازشناسند یا تشریح کنند نوعی معضل برای نظام آموزشی محسوب می‌شوند.

شناخت و نگرشی جامع از برنامه‌ی درسی چه برای استاد و چه برای دانشجو باعث می‌شود تا هر دو نسبت به دانش آموزش‌دهنده و مطالعه‌کننده تشویق شوند و نسبت به تعمیق موضوعات تحصیل و ارتقاء سطح آن نگرش مثبت داشته باشند.

شناخت و اطلاعات کافی درباره‌ی برنامه‌ی درسی علاوه بر درک فراگیران هدایت‌گر مقوله‌ی تدریس و تحصیل در شناخت وظایف اجتماعی برنامه‌های تربیتی است.

از آنجا که آموزش متضمن تدریس و تدریس مستلزم معرفت می‌باشد که خود به نحوه‌ی ایجاد تعامل سازنده میان فراگیر، استاد و محتوا یا برنامه‌ی درسی ارتباط می‌یابد و این مسائل در فرآیند آموزش از اهمیت زیادی برخوردار است (رضایی، ۱۳۸۷).

لذا در این پژوهش سعی بر آن است تا تحلیلی از مبنای باورهای معرفت‌شناسی برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی از دید افراد درگیر با این موضوع به‌عمل آید.

۴-۱- اهداف تحقیق

- ۱- شناسایی وضعیت باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان نسبت به برنامه‌ی درسی.
- ۱-۱- شناسایی وضعیت باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد توانایی اکتساب.
- ۲-۱- شناسایی وضعیت باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد یادگیری سریع.
- ۳-۱- شناسایی وضعیت باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد دانش ساده.
- ۴-۱- شناسایی وضعیت باوره‌ای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد دانش قطعی.
- ۵-۱- شناسایی وضعیت باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد منبع دانش.
- ۲- اولویت‌بندی وضعیت ابعاد مختلف باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان.
- ۳- مقایسه‌ی باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی (جنسیت و سمت).

۱-۵- سوالات تحقیق

- ۱- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان نسبت به برنامه‌ی درسی در چه سطحی است؟
- ۱-۱- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد توانایی اکتساب در چه سطحی است؟
- ۲-۱- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد یادگیری سریع در چه سطحی است؟
- ۳-۱- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد دانش ساده در چه سطحی است؟
- ۴-۱- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد دانش قطعی در چه سطحی است؟
- ۵-۱- باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان از لحاظ بعد منبع دانش در چه سطحی است؟
- ۲- آیا بین وضعیت باورهای معرفت‌شناسی افراد نمونه در ابعاد مختلف توانایی ثابت، یادگیری سریع، دانش ساده، دانش قطعی و منبع دانش تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
- ۳- آیا بین باورهای معرفت‌شناسی دانشجویان و اساتید گروه علوم تربیتی دانشگاه کردستان بر حسب متغیرهای جمعیت‌شناختی (جنسیت و سِمَت) تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

۱-۶- تعریف مفاهیم

معنای لغوی معرفت‌شناسی

«معرفت‌شناسی» به معنای شناخت معرفت است؛ یعنی این که ما چگونه می‌توانیم شناخت پیدا کنیم. تعاریف مختلفی برای آن ارائه شده است. این اصطلاح، در زبان انگلیسی دو ریشه دارد؛ نخست «Epistemology» و دوم «Theory of knowledge». واژه‌ی «Epistemology» از دو ریشه‌ی یونانی «Episteme» به معنای «علم و معرفت» و دیگری «Logos» به معنای «نظریه»^۱ گرفته شده است که در مجموع به معنای «نظریه‌ی شناخت» به کار می‌رود.

¹ Theory

واژه‌ی دیگر «Theory of knowledge» که معادل عربی آن «نظریه‌ی المعرفه» است با وجود آن که از عمر آن بیش از یک قرن نمی‌گذرد ولی بیش از واژه‌ی نخست استعمال دارد.

معنای اصطلاحی معرفت‌شناسی

معرفت‌شناسی درباره‌ی شناخت‌های انسان و ارزش‌یابی انواع و تعیین ملاک صحت و خطای آنها بحث می‌کند. به نظر برخی دیگر معرفت‌شناسی شاخه‌ای از فلسفه است که به ارزش‌یابی معرفت بشری، حدود، مبانی و ابزار، مبادی دور و نزدیک آن و میزان اعتماد به آن و ... می‌پردازد و در یک سخن میزان توانایی عقل و دستگاه ادراکی بشر در رسیدن به واقع را بررسی می‌کند.

دکتر لگن هاوزن درباره‌ی معرفت‌شناسی می‌گوید: در تعریف معرفت‌شناسی می‌توانیم بگوییم که بخشی از فلسفه است که در آن به علم، باور، شناخت و شرایط آنها می‌پردازند و معرفت‌شناسی، نظریه‌ای را جمع به این مفاهیم است (لگن هاوزن، ۱۳۷۹).

بر طبق تعریف دیگری، معرفت‌شناسی شاخه‌ای از فلسفه است که به بررسی حقیقت، منابع و اعتبار معرفت می‌پردازد (دانشور، ۱۳۸۰).

برخی دیگر از صاحب‌نظران معرفت‌شناسی را دانشی تعریف کرده‌اند که از احکام و عوارض معرفت، از آن جهت که وجودی حکایت‌گر است بحث می‌کند و ابزار و منابع و گستره و ارزش آن را بررسی می‌کند (خسروپناه، ۱۳۸۴).

تعاریف زیر ناظر به حیث حکایت‌گری است.

الف) علم شناخت ابزار تفکر

ب) شاخه‌ای از فلسفه که به ماهیت و حدود و پیش‌فرض‌ها و مبانی معرفت می‌پردازند (اعتماد، ۱۳۸۰).

ج) معرفت‌شناسی به سراغ ماهیت معرفت و توجیه باور می‌رود.

د) علم «توجیه باورها».

در بین تعاریف فوق، تعریف آخر بیشتر از سایر تعاریف، مورد توجه معرفت‌شناسان غربی واقع شده است. به هر حال، در معرفت‌شناسی به دنبال پاسخ به سؤالاتی هستیم که مجموع این سؤالات و پاسخ‌ها مسائل معرفت‌شناسی را تشکیل می‌دهند. که از این قبیل می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

آیا واقعی وجود دارد؟ بر فرض وجود، آیا قابل دست یافتن است؟ بر فرض دستیابی، آیا این دستیابی قطعی و یقینی است؟ بر فرض دستیابی یقینی، ابزار آن چیست؟ آیا این معرفت یقینی، مطابق با واقع است؟ ملاک مطابقت و معنای صحیح آن چیست؟ (معلمی، ۱۳۸۰).

مفهوم برنامه‌ی درسی

کلمه‌ی برنامه‌ی درسی، معادل واژه‌ی «Curriculum» است و از نظر لغوی از کلمه‌ی لاتین «Race» به معنای راهی که باید طی شود گرفته شده است. این تصور بر یک مسیر یا برخی موانع یا وظایفی دلالت می‌کند که هر فرد بر آنها غلبه پیدا می‌کند. یعنی مقوله‌هایی که دارای آغاز و انجام است و باید هدف‌هایی از آنها منتج شود (ملکی، ۱۳۸۱).

علی شریعتمداری (شریعتمداری، ۱۳۶۵) برنامه درسی را به عنوان کلیه‌ی تجارب، مطالعات، بحث‌ها، فعالیت گروهی و فردی و سایر اعمالی می‌داند که شاگرد تحت سرپرستی و راهنمایی مدرسه انجام می‌دهد، تعریف می‌کند. همچنین برنامه‌ی درسی می‌تواند به‌طور گسترده در ارتباط با تجارب یادگیرنده، تعریف شود. این دیدگاه هر امری در مدرسه و حتی خارج از مدرسه را به عنوان بخشی از برنامه‌ی درسی مورد توجه قرار می‌دهد.

بنا به تعریف «رونالد دال»، برنامه‌ی درسی عبارت است از محتوا و جریان رسمی که از طریق آن، یادگیرندگان تحت نظارت مدرسه، معلومات و شیوه‌ی درک و فهم را به دست می‌آورند یا مهارت‌ها را فرا می‌گیرند و یا نگرش و نظام ارزشی خود را تغییر می‌دهند (عابدی، تاجی به نقل از خلیلی، ۱۳۷۳).

«آیزنر» نیز برنامه‌ی درسی را عبارت از یک سلسله وقایع آموزشی طراحی شده که به قصد تحقق نتایج آموزشی برای یک یا چند دانش آموز پیش‌بینی شده است، تعریف می‌کند (ملکی، ۱۳۸۱). «ویلیام پاینار» برنامه‌ی درسی را محل اندیشه‌ورزی که در آن افراد برای تعریف خود و جهان کوشش می‌کنند، می‌داند (دایرة‌المعارف برنامه‌ی درسی، ۲۰۱۰). این کوشش که پاینار به آن اشاره دارد مربوط به شرح حال خود و نهادهاست که بسیار پیچیده می‌باشد و نیز نسل‌های جدید که با جهانی متغیر مواجه‌اند که معمولاً به سختی توسط پیشینیان‌شان قابل تصور بوده است.

فصل دوم

مبانی نظری و پیشینه تحقیق